

Narkotikų retorikos kaita Lietuvos Respublikos Seime: atvejo tyrimas

DAUMANTAS STUMBRYŠ

Vilniaus universitetas

Santrauka. Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras, kriminologai, psichiatrai, ekonomistai narkotikų politikoje išskiria tris pagrindines kryptis: griežtos kontrolės, prevencijos, griežtos kontrolės ir prevencijos politikos derinį. Šio tyrimo tikslas – išskirti pagrindines narkotikų retorikos rūšis ir nustatyti jų kaitos tendencijas Lietuvos Respublikos Seimo (LRS) posėdžiuose 2007–2008 m. Tyrimo metu atlikta LRS posėdžių stenogramų kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, išskirtos ir tipologizuotos dvi narkotikų retorikos rūšys: „kontrolės ir bausmės“ ir „prevencijos ir gydymo“. „Kontrolės ir bausmės“ retorikoje diskutuojama apie bausmių ir kontrolės griežtinimą, „prevencijos ir gydymo“ retorikoje – prevencinių priemonių taikymą, asmenų priklausomų nuo narkotikų gydymą ir rehabilitaciją. Narkotikų retorika suklasifikuota remiantis Holiano nusikaltimų retorikos klasifikacija. Apskaičiuotas retorikos vartojimo dažnis ir nustatyta, kad jis kito šuoliais, o dominuojanti buvo „kontrolės ir bausmės“ retorika.

Raktažodžiai: narkotikų politika, narkotikų kriminalizavimas, narkotikų retorika, narkotikų kontrolė, narkotikų prevencija, moralinė panika, Lietuvos Respublikos Seimas.

Keywords: drug policy, criminalization of drugs, rhetoric of drugs, drug control, drug prevention, moral panic, the Lithuanian Parliament.

Įvadas: narkotikų politika

Europos Komisija, Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras ir kitos tarptautinės organizacijos, siekiančios sumažinti narkotikų paklausą ir pasiūlą, pasisako už bendrą narkotikų politiką. Nuo 2009 m. birželio 26 d. pradėtas vykdyti Europos veiksmų narkotikų srityje planas (angl. *European Action on Drugs*), bet Europos Sąjunga vis dar neturi bendros narkotikų politikos – kiekviena valstybė narė taiko atskirą narkotikų politiką (Europos Komisija 2009). Olandija ir Švedija – dvi valstybės, taikančios visiškai skirtingą narkotikų politiką Europos Sąjungoje. Nuo 1960 m. Olandijoje pasikeitė požiūris į narkotikų keliamas problemas: narkotikų vartojimas imtas traktuoti ne tik kaip nusikaltimas, bet ir kaip socialinė problema. Į asmenis, vartojančius narkotines medžiagas, pradėta žiūrėti kaip „į pacientus, kuriems

reikia pagalbos, o ne nusikaltėlius, kuriuos reikia bausti“ (Chatwin 2003, 568). Olandijoje legalizuota marihuana ir kiti *lengvieji narkotikai*, o dalis lėšų, kurios anksčiau buvo skiriamos narkotikų kontrolei, skirtos prevencijos programoms ir žalos mažinimo priemonėms. Švedijos narkotikų politika yra priešinga Olandijos pasiūlytam modeliui: nuo 1970 m. sustiprinta narkotikų kontrolė, sugriežtintos bausmės už narkotikų vartojimą. Švedijos narkotikų politikos deklaruojamas tikslas – „laisva nuo narkotikų visuomenė“ (Chatwin 2003, 570). Dėl skirtingų narkotikų vartojimo apskaitos metodų sunku palyginti ir įvertinti, kuris iš dviejų – Švedijos ar Olandijos – narkotikų politikos modelis veikia efektyviau. Deklaruodamos sumažėjusią narkotikų paklausą tiek Olandija, tiek Švedija teigia, kad tai „sėkmingos narkotikų politikos pasiekimas“ (Chatwin 2003, 578). Du visiškai skirtingi Švedijos ir Olandijos narkotikų politikos modeliai Europos Sąjungos viduje, „vieningą Europos Sąjungos narkotikų politiką padarė sunkiai įgyvendinamą“ (Chatwin 2003, 580).

Lietuvos Respublikos narkotikų politiką formuoja ir jos įgyvendinimą koordinuoja Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (NKD). Pagrindiniai NKD uždaviniai – „įgyvendinti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės politiką, nustačius pagrindines šios politikos įgyvendinimo kryptis“ (LR Vyriausybė, 2003). Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro vykdančysis direktorius Costa teigia, kad efektyviausia narkotikų politika – griežtos kontrolės ir prevencijos politikos derinys (angl. *policy mix*) (UNODC 2009). Lietuvoje taikomą narkotikų politiką taip pat galima pavadinti griežtos narkotikų kontrolės ir prevencijos politikos deriniu. Šį teiginį patvirtina ne tik LR baudžiamajame kodekse numatytos griežtos bausmės, bet ir 2008 m. narkotikų kontrolei ir narkomanijos prevencijai skirtos lėšos (19,065 mln. Lt). Didžiausia dalis lėšų buvo numatyta priklausomybės nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų gydymo ir rehabilitacijos įstaigoms – 51 %. Įstaigoms, atsakingoms už narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolę, numatyta 23 %, įstaigoms, atsakingoms už narkotikų prevenciją ir švietimą, – 15 %, likusi lėšų dalis skirta NKD (NKD 2008, 24).

Dalis sociologų abejoja, ar narkotinių ir psichotropinių medžiagų kriminalizavimas yra tinkamas būdas narkotikų paklausai ir pasiūlai mažinti. Griežta narkotikų politika sukelia daug problemų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartotojams. Smithas ir Smith išskiria penkias pagrindines problemas, su kuriomis susiduria narkotikų vartotojai dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kriminalizavimo. Pirmoji problema – narkotikų pasiekiamumas: juos įsigyti yra pavojingas ir dažnai nesėkmingas procesas. Antroji problema – labai didelės išlaidos narkotikams: dėl rizikos, kurią patiria prekiautojai narkotikais juodojoje rinkoje, kyla narkotinių ir psichotropinių medžiagų kaina. Trečioji problema – susidūrimas su valstybiniu represijos aparatu ir gresianti baudžiamoji atsakomybė už vartojimą ir disponavimą narkotinėmis medžiagomis. Ketvirtoji problema – neigiamas aplinkinių požiūris į narkotikų vartotoją.

Penktoji problema – vengimas kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigas dėl galimų susidūrimų su teisėsauga (Smith ir Smith 2005).

Ekonomistai pateikia savo argumentus, kodėl dabartinė narkotikų politika yra neefektyvi. Dėl narkotinių medžiagų kriminalizavimo, tiksliau, rizikos, kurią patiria narkotinių medžiagų prekiautojai, kyla produkcijos kaina rinkoje. Jeigu produkcijos paklausa elastinga, pakilus produkcijos kainai sumažėja jos vartojimas. Bet narkotinių medžiagų paklausa nėra elastinga, t. y. narkotikų vartotojas nejautrus kainos pokyčiams, nes yra psichologiškai ir fiziškai priklausomas nuo narkotinių medžiagų. Dėl narkotikų paklausos neelastingumo, ekonomistai akcizo mokesčius laiko efektyvesne narkotinių medžiagų paklausos mažinimo priemone negu kriminalizavimą (Becker et al. 2006, 59). Beckeris siūlo legalizuoti narkotines medžiagas, jų prekybą apmokestinti akcizo mokesčiais, o surinktas lėšas panaudoti prevencijai ir asmenims, sergantiems priklausomybe nuo narkotikų, gydyti. Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (UNODC) vykduojantis direktorius Costa teigia, kad narkotikų legalizavimas ir apmokestinimas akcizo mokesčiais – tik „greitas būdas padidinti biudžeto pajamas trumpuoju laikotarpiu“ (UNODC 2009, 1). Legalizavus narkotikus, sumažės narkotikų kontrolės sąnaudos, bet padidės narkotikų vartojimas ir išlaidos sveikatos apsaugai. UNODC metinėje ataskaitoje teigiama: jeigu narkotikai būtų legalizuoti, tik turtingos šalys pajėgtų skirti pakankamai lėšų prevencijai ir gydymui, o skurdesnėms šalims kiltų sunkumų surinkti narkotikų akcizo mokesčius (UNODC 2009, 3).

Viena pagrindinių priežasčių, sąlygojančių neefektyvią Europos valstybių narkotikų politiką, – informacijos stoka (Boland 2008, 171). Viešajame diskurse diskutuodami apie narkotikų keliamas problemas ir jų sprendimo būdus politikai ir žiniasklaida pateikia „klaidingą informaciją apie šią problemą, todėl dažnai priimami neracionalūs sprendimai“ (Boland 2008, 173). Institucijos, atsakingos už narkotikų politiką, rekomendacijose žiniasklaidos atstovams siūlo riboti informacijos kiekį apie saugų narkotikų vartojimą ir tikslus narkotinių medžiagų rinkos duomenis: „... neminėkite tikslų narkotikų kainų ar nelegalios prekybos narkotikais nešamų pelnų, nereikėtų propaguoti saugaus narkotikų vartojimo, nes tokiu būdu formuojamas supratimas, kad problemos dėl narkotikų vartojimo kyla tik tada, kai neteisingai vartojami narkotikai“ (NKD 2008, 29).

Tyrimo metodika

Analizuojant Lietuvos narkotikų politiką, atlikta LRS posėdžių stenogramų kokybinė ir kiekybinė turinio analizė: išskirtos pagrindinės narkotikų retorikos rūšys, apskaičiuotas žodžio „narkotikai“ ir narkotikų retorikos vartojimo dažnis LRS posėdžių metu. Tyrime atlikta 2007–2008 m. LRS posėdžių stenogramų

turinio analizė. Analizuotos LRS 2004–2008 m. kadencijos trijų eilinių sesijų (6, 7, 8) posėdžių stenogramos: 187 posėdžiai nuo 2007-03-10 iki 2008-07-15. Posėdžių stenogramos paimtos iš LRS tinklalapio www.lrs.lt.

Kokybinė turinio analizė. Atliekant LRS diskusijų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kokybinę turinio analizę daryta prielaida, kad tam tikrų žodžių vartojimas atspindi vieną arba kitą retoriką. Išskirti ir tipologizuoti du pagrindiniai politinės retorikos tipai: „kontrolės ir bausmės“ bei „prevencijos ir gydymo“. „Kontrolės ir bausmės“ retorikai priskirti žodžiai: „bausmė“, „karas“, „pažeidimas“, „policija“, „prievara“ ir jų sinonimai. „Prevencijos ir gydymo“ retorikai priskirti žodžiai: „prevencija“, „gydymas“, „švietimas“, „pagalba“ ir jų sinonimai. Narkotikų retorika suklasifikuota remiantis Holiano nusikaltimų retorikos klasifikacija. Holiano tyrime, kuriuo atlikta JAV politikų retorikos kokybinė turinio analizė, išskirti du nusikaltimų retorikos tipai: „bausmės“ ir „prevencijos“ retorika (Holian 2004). Analizuojant narkotikų retoriką, „bausmės“ retorikos sąvoka buvo praplėsta įtraukus diskusijas apie narkotikų kontrolės stiprinimą, todėl ji pavadinta „kontrolės ir bausmės“ retorika. „Prevencijos“ retorikos sąvoka praplėsta įtraukus diskusijas apie asmenų, sergančių priklausomybe nuo narkotikų, gydymą ir reabilitaciją, todėl ji pavadinta „prevencijos ir gydymo“ retorika.

Kiekybinė turinio analizė. Kiekybinė turinio analizė atlikta programa *Hamlet II*. Analizuotos trys Seimo sesijos: 6 sesiją sudaro 59 posėdžiai, 7 sesija – 63 posėdžiai, 8 sesija – 65 posėdžiai. Siekiant sumažinti vienos rinkmenos apimtį megabaitais, kiekviena sesija buvo padalyta pusiau pagal posėdžių skaičių. Kiekybinei turinio analizei paruošti duomenys sudarė 6 rinkmenas (*txt* formatu), kuriose buvo nuo 492 235 iki 742 108 žodžių kiekvienoje, iš viso 3 828 207 žodžiai.

Pirma, apskaičiuotas žodžio „narkotikai“ ir jo sinonimų vartojimo dažnis posėdžių metu skirtingais laikotarpiais. Kiekybinei turinio analizei paruoštose rinkmenose buvo nevienodas žodžių skaičius, todėl apskaičiuotas ir santykinis žodžio „narkotikai“ bei jo sinonimų dažnis, parodęs reikšminio žodžio vartojimo dažnio santykį su visų rinkmenoje esančių žodžių skaičiumi. Ieškota šių žodžių: „narkotikai“, „kvaišalai“, „svaigalai“, „psichotropinės medžiagos“ ir skirtingų narkotinių ir psichotropinių medžiagų rūšių: „heroino“, „kokaino“ ir t. t.

Antra, apskaičiuotas teksto elementų skaičius, kuriuose žodis „narkotikai“ vartojamas drauge su „kontrolės ir bausmės“ arba „prevencijos ir gydymo“ retorikai priskirtais žodžiais. Teksto elemento apimtis – 120 žodžių.

Trečia, apskaičiuotas Žakardo (*Jaccard*) koeficientas, rodantis ryšio stiprumą tarp dviejų aibės elementų. Žakardo koeficientas šiame tyrime parodo teksto elementų skaičiaus, kuriuose vartojami abu reikšminiai žodžiai, santykį su teksto elementų skaičiumi, kuriuose vartojamas bent vienas iš dviejų reikšminių žodžių. Kuo didesnė Žakardo koeficiento reikšmė, tuo dažniau du reikšminiai žodžiai tekste vartojami kartu.

Narkotikų retorikos rūšys

„Kontrolės ir bausmės“ retorika. „Kontrolės ir bausmės“ retorikai priskirti pasisakymai, kuriuose teigiama, kad efektyviausios priemonės narkotikų vartojimui mažinti – griežtesnės bausmės, įvairūs draudimai ir ribojimai: „įrodyta, kad tik sugriežtintais apribojimais galima pasiekti efektą“ (*Pundzius*). Siūloma taikyti griežtesnes kontrolės priemones: „Pasaulinės sveikatos organizacijos ekspertai taip pat pažymi, kad kontrolė, paremta griežtais įstatymais, aplinkos keitimas taip, kad nesveika elgsena pasidarytu neįmanoma, <...> yra efektyvios priemonės“ (*Pundzius*). Alkoholio ir narkotikų vartojimas vaizduojamas kaip visuomenės priešas, su kuriuo reikia kovoti: „reikia daugiau dėmesio skirti ir kovai su narkotikais, nes tai yra pagrindinis mus pasiekiantis užkratas, naikinantis, žudantis mūsų žmones, kai jie vartoja narkotikus“ (*Olekas*); „Lietuvos žmonės pasigenda svarbaus sprendimo, kad artimiausiu laikotarpiu Vyriausybei prioritetais taps kova su alkoholizmu ir narkomanija“ (*Visockytė*). Prevencinių priemonių taikymas „kontrolės ir bausmės“ retorikoje laikomas neefektyvia narkotikų paklausos mažinimo priemone: „moksliniais tyrimais įrodyta, kad auklėjimas ir švietimas dėl žalingų įpročių poveikio sveikatai labai mažai efektyvus, nes žmogus kaip individas, yra per silpnas atsispirti šio blogio įtakai“ (*Pundzius*).

Analizuojant „kontrolės ir bausmės“ retoriką remtasi Europos kritinės kriminologijos atstovo Coheno *moralinės panikos* teorija. *Moralinė panika* dėl narkotikų – tai perdėta ir priešiška socialinė reakcija į narkotikų keliamą pavojų. Cohenas visuomenės reakciją į deviaciją analizuoja trimis lygmenimis: tiesiogine reakcija į deviaciją, socialinės kontrolės veiksmai ir reakcija žiniasklaidoje (Vileikienė 2007, 42). LRS stenogramose galima išvėgti dvi visuomenės reakcijos į deviaciją formas: socialinės kontrolės veiksmus (priimdamas teisės aktus Seimas tiesiogiai veikia socialinės kontrolės institucijas) ir reakciją žiniasklaidoje (Seimo posėdžiai transliuojami per televiziją, jų vaizdo įrašai ir stenogramos – viešai prieinami internetu, taip patenka į žiniasklaidą).

Moralinė panika LRS konstruojama dviem būdais: vaizduojant narkotikų vartotojus kaip *liaudies velnius* ir parodant kriminalinės justicijos sistemos silpnumą. Politinėse diskusijose stengiamasi pavaizduoti alkoholio ir narkotikų medžiagų vartotojus ir prekyautojus kaip visuomenės priešus, skleidžiančius melagingą informaciją: „alkoholio ir tabako platintojų ir gamintojų, pardavėjų ir juos palaikančių skleidžiamas melas, esą draudimais ir apribojimais alkoholio, rūkymo, narkomanijos nesustabdysime ir apčiuopiamų rezultatų nepasieksime“ (*Pundzius*). Diskutuodami apie kriminalinės justicijos silpnumą, Seimo nariai hiperbolizuoja dabartinę situaciją: „narkotikuose skęstame, o jūs nežinot, kas kontroliuos?“ (*Veselka*). Tokiuose pasisakymuose dažnai reiškiami kaltinimai, kad valdančioji dauguma nesustvarko su dabartine situacija: „galiu drąsiai padaryti išvadą, kad Lietuvos valstybė nesugeba kontroliuoti ir mažinti narkotikų naudojimo“ (*Veselka*); „man pačiai kyla įtarimas, kad Socdemų partija dangsto narkomafiją“ (*Visockytė*).

Atlikus kiekybinę turinio analizę, Seimo posėdžių stenogramose buvo rasti 227 teksto elementai, kuriuose vartojamas žodis „narkotikai“. „Kontrolės ir bausmės“ narkotikų retorika pavartota 218 teksto elementų. Dažniausiai vartotas žodis „kontrolė“ – 106 teksto elementuose, „neteisėtas“ – 33, „karas“ – 25, „bausmė“ – 27, „policija“ – 18 teksto elementų. Iš „kontrolės ir bausmės“ retorikai priskirtų žodžių didžiausia Žakardo koeficiento reikšmė yra tarp žodžių „narkotikai“ ir „kontrolė“. Tai reiškia, kad žodis „kontrolė“ buvo vartojamas dažniausiai iš visų „kontrolės ir bausmės“ retorikai priskirtų žodžių.

„Prevencijos ir gydymo“ retorika. „Prevencijos ir gydymo“ retorikai priskirtos diskusijos, kuriose narkotikų vartojimą siūloma mažinti taikant įvairias prevencines priemones. Diskusijose siūloma skirti lėšų moksleivių švietimui, prieš narkotikų vartojimą nukreiptai reklamai: „į krepšelio lėšas siūlau įtraukti visas lėšas, susijusias su įvairiomis programomis, t. y. su narkomanijos prevencijos, socializacijos ir prevencijos programa“ (*Margevičienė*); „reikėtų įstatymo projekte įpareigoti ne tik sporto, bet ir jaunimo laidas, prevencines laidas, ir ko dabar ėmėsi ir privatūs transliuotojai, būtent antialkoholinės reklamos, prieš narkotikų vartojimą nukreiptos programos, kad jauniems žmonėms nuo pat jaunų dienų būtų galima įskiepyti sveikos gyvensenos poreikį“ (*Skardžius*).

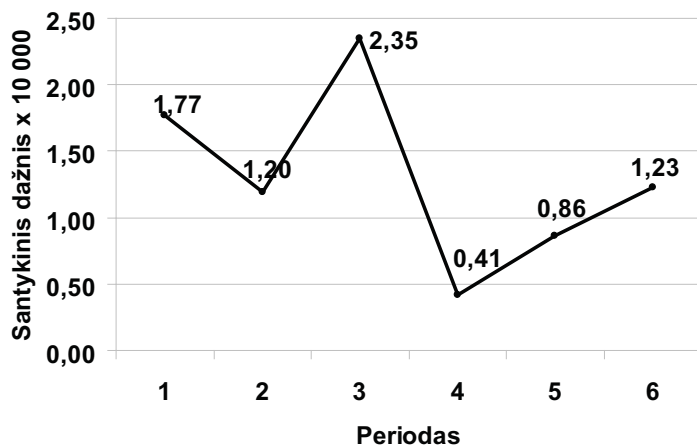
„Prevencijos ir gydymo“ retorikoje dominuoja pasisakymai, kuriuose kalbama apie narkomaniją kaip ligą: „jeigu koks nors asmuo anksčiau sirgo liga (tai yra liga – alkoholizmas, narkomanija yra liga), jis išsigydė, <...> tai jis dėl buvusios ligos negalės eiti tam tikrų pareigų. Mano požiūriu, vien šis punktas kelia abejonių, ar šis projektas neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintoms žmogaus teisėms“ (*Žiemelis*). Politinėse diskusijose kalbama apie gydymą nuo priklausomybės ligų, reabilitacijos programas: „aptarėme Narkotikų kontrolės departamento strateginį planą, kuris yra kompleksinis, apima Švietimo ministerijos, kitų žinybų veiklą <...> šitas projektas, <...> turės poveikį, bent jau profilaktikai, kaip mes tikimės, bet ne tik profilaktikai, bet ir gydymui tų, kurie jau pakliuvo į priklausomybę“ (*Kirkilas*); „vienas iš dabar jau besibaigiančios programos laimėjimų yra tai, kad Lietuvoje buvo suformuota valstybinė žmonių, turinčių problemų su narkotikais, reabilitacijos programa“ (*Černiauskas*).

„Prevencijos ir gydymo“ narkotikų retorika buvo vartojama 166 teksto elementuose. Dažniausiai vartotas žodis „gydymas“ – 75 teksto elementuose, „prevencija“ – 48, „mokymas“ – 32 teksto elementuose. Iš „prevencijos ir gydymo“ retorikai priskirtų žodžių didžiausia Žakardo koeficiento reikšmė yra tarp žodžių „narkotikai“ ir „prevencija“. Tai reiškia, kad žodis „prevencija“ buvo vartojamas dažniausiai iš visų „prevencijos ir gydymo“ retorikai priklausančių žodžių.

Narkotikų retorikos kaita

Apskaičiuota, kad žodis „narkotikai“ tiriamuoju laikotarpiu pavartotas 493 kartus. Rasta 227 teksto elementai, su žodžiu „narkotikai“. Tai reiškia, kad

viename teksto elemente, kurio ilgis – 120 žodžių, žodis „narkotikai“ vidutiniškai buvo pavartotas beveik du kartus. Apskaičiavus žodžio „narkotikai“ ir jo sinonimų vartojimo santykinį dažnį, gautos labai mažos šio dydžio reikšmės (didžiausia reikšmė 3 periode siekė 0,00024), todėl vaizduojant grafiškai santykinio dažnio reikšmių kaitą, gauti rezultatai buvo padauginti iš 10 000 (1 pav.).

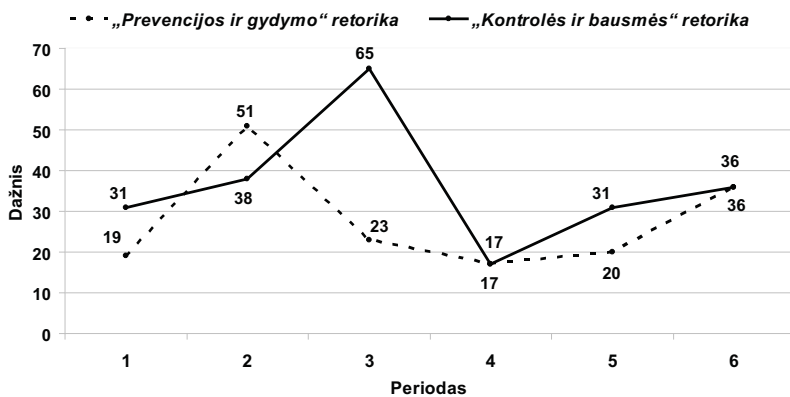
1 PAV. ŽODŽIO „NARKOTIKAI“ IR JO SINONIMŲ VARTOJIMO SANTYKINIS DAŽNIS LRS POSĖDŽIŲ METU 2007–2008 M. (X 10 000)

LRS posėdžiuose 2007–2008 m. vykusiose diskusijose žodis „narkotikai“ ir jo sinonimai dažniausiai buvo vartoti priimant įstatymus, susijusius su narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrole ir prevencija. Apie narkotikus taip pat kalbėta Lietuvos Respublikos Vyriausybės valandoje Seime, pristatant Nacionalinės sveikatos tarybos metų veiklos ataskaitą, Lietuvos Respublikos prokuratūros metų veiklos ataskaitą. LRS posėdžiuose 2007–2008 m. žodžio „narkotikai“ vartojimo stenogramose santykinis dažnis kito šuoliais: po santykinio dažnio reikšmės kilimo sekė kritimas ir atvirkščiai. Santykinio dažnio kaitą sąlygojo ne tik svarstomų įstatymų skaičius, bet ir jų priėmimo stadija: svarstant įstatymus diskutuota daugiau negu juos priimant. Didžiausias žodžio „narkotikai“ ir jo sinonimų vartojimo santykinis dažnis yra 3 periodu – 2,35, t. y. žodis „narkotikai“ šiuo periodu minėtas dažniau, palyginti su kitais periodais. Rečiausiai žodis „narkotikai“ minimas 4 periodu, santykinio dažnio reikšmė – 0,41.

Tiriamuoju laikotarpiu Seime dominavo „kontrolės ir baudmės“ narkotikų retorika. Ši retorika buvo vartojama 218 teksto elementų, o „prevencijos ir gydymo“ retorika – 166. Trijuose (1, 3, 5) iš septynių periodų „kontrolės ir baudmės“ retorika vartota dažniau už „prevencijos ir gydymo“ retoriką (2 pav.).

Šiuo laikotarpiu LRS buvo priimami, teikiami arba svarstomi teisės aktai, susiję su narkotinių medžiagų kontrole: Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas nr. X-1556; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės Susitarimo dėl bendradarbiavimo, kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir jų pirmtakų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais, ratifikavimo projektas nr. XP-1388-2; svarstomos ir priimamos Prokuratūros metinės veiklos ataskaitos.

Antrame periode suskaičiuotas 51 teksto elementas, kuriame vartojama „prevencijos ir gydymo“ narkotikų retorika. Tai vienintelis taškas grafike (2 pav.), kuriame „prevencijos ir gydymo“ retorika vartojama dažniau už „kontrolės ir baudmės“ retoriką. Šiuo laikotarpiu LRS buvo pristatyta Nacionalinės sveikatos tarybos 2006 m. veiklos ataskaita, kurioje kalbama apie narkotikų prevencijos priemonių taikymą ir ligonių, sergančių priklausomybės ligomis, gydymą.

2 PAV. „KONTROLĖS IR BAUSMĖS“ IR „PREVENCIJOS IR GYDymo“ NARKOTIKŲ RETORIKOS VARTOJIMO DAŽNIS LRS 2007–2008 M.

Trečiuoju periodu atotrūkis tarp „kontrolės ir baudmės“ ir „prevencijos ir gydymo“ retorikos vartojimo dažnio yra didžiausias per 2007–2008 m.: 65 „kontrolės ir baudmės“, 23 „prevencijos ir gydymo“ retorikos teksto elementai. Šiuo laikotarpiu LRS buvo teikiami įstatymų projektai, susiję su narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrole: Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo pakeitimo įstatymo projektas nr. XP-2381; Kardomojo kalnimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas nr. XP-2467; Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas nr. XP-1883(2); Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 7 straipsnio ir priedo papildymo įstatymo projektas nr. XP 2605ES.

Narkotikų retorikos rūšių vartojimo dažnis kito šuoliais. „Kontrolės ir bausmės“ retorika dominavo laikotarpiais, kai Seime buvo svarstomi teisės aktai susiję su narkotikų kontrole, valstybės represinio aparato priemonių taikymu. „Prevencijos ir gydymo“ retorika dominavo laikotarpiais, kai buvo svarstomi teisės aktai, susiję su narkotikų prevencija, asmenų sergančių priklausomybe nuo narkotikų, gydymu ir rehabilitacija.

Išvados

2007–2008 m. Lietuvos Respublikos Seime vyravo dvi narkotikų retorikos rūšys: „kontrolės ir bausmės“ ir „prevencijos ir gydymo“. „Prevencijos ir gydymo“ retorikoje kalbama apie prevencinių priemonių taikymą, asmenų priklausomų nuo narkotikų, gydymą ir rehabilitaciją. „Kontrolės ir bausmės“ retorikoje diskutuojama apie bausmių ir kontrolės griežtinimą, draudimus ir ribojimus, „karą prieš narkotikus“. Seimo posėdžiuose žodžio „narkotikai“ ir jo sinonimų vartojimo santykinis dažnis kito šuoliais: po santykinio dažnio reikšmės kilimo sekė kritimas ir atvirkščiai. Santykinio dažnio kaitą sąlygojo ne tik priimtų įstatymų skaičius, bet ir jų priėmimo stadija: svarstant įstatymus diskutuota daugiau negu juos priimant. „Kontrolės ir bausmės“ ir „prevencijos ir gydymo“ narkotikų retorikos vartojimo dažnis taip pat kito šuoliais. „Kontrolės ir bausmės“ retorika dominavo tais laikotarpiais, kai Seime buvo svarstomi teisės aktai, susiję su narkotikų kontrole, valstybės represinio aparato priemonių taikymu. „Prevencijos ir gydymo“ retorika dominavo tais laikotarpiais, kai buvo svarstomi teisės aktai, susiję su narkotikų prevencija, asmenų, sergančių priklausomybe nuo narkotikų, gydymu ir rehabilitacija.

Literatūra

- Becker, G., Grossman, M., Murphy, K. 2006. “The Market for Illegal Goods: The Case of Drugs.” *Journal of Political Economy* 114 (1): 38–60.
- Boland, P. 2008. “British Drugs Policy: Problematizing the Distinction between Legal and Illegal Drugs and the Definition of the Drugs Problem.” *Probation Journal. The Journal of Community and Criminal Justice* 55 (2): 171–187.
- Chatwin, C. 2003. “Drug Policy Developments within the European Union. The Destabilizing Effects of Dutch and Swedish Drug Policies.” *The British Journal of Criminology* 43: 567–582.
- Europos Komisija, Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis doktoratas. 2009. *Europos veiksmų narkotikų srityje planas (EAD)*.
- Holian, B. D. 2004. “He’s Stealing My Issues! Clinton’s Crime Rhetoric and the Dynamics of Issue Ownership.” *Political Behavior* 26 (2) (June): 95–124.
- LR Vyriausybė. 2003 m. lapkričio 27 d. nutarimas Nr. 1478 *Dėl Narkotikų kontro-*

- lės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuostatų patvirtinimo* (Žin., 2003, Nr. 113-5070; 2008, Nr. 134-5205). Vilnius.
- Narkotikų kontrolės departamentas prie LR vyriausybės. 2008. *Metinis pranešimas 2008*. Vilnius.
- Smith, M., Smith, P. 2005. "The Problem of Drug Prohibition for Drug Users: A Mer-tonian Analysis of Everyday Experience." *Electronic Journal of Sociology*: <http://www.sociology.org/content/2005/tier1/smith.html> [žiūrėta 2010 10 04].
- United Nations Office On Drugs and Crime (UNODC). 2009. *World Drug Report 2009, Executive Summary*. Vienna.
- Vileikienė, E. 2007. „Deviacijų teorijų istorija“. In *Socialinės deviacijų problemos*, ed. J. Aleknavičienė, 18–48. Vilnius: Eugrimas.

Changes in the Rhetoric of Drugs in the Lithuanian Parliament: A Case Study

Summary

The article identifies the main types of the rhetoric of drugs in Lithuanian Parliament in 2007–2008. It also reviews a scholarly literature and official documents on drugs policies. The review demonstrates that social scientists and the United Nations Office On Drugs distinguish three main trends in drug policy: control policy, prevention policy and policy mix (control and prevention policy).

To analyze the rhetoric of drugs, B. D. Holian's classification of crime rhetoric is used. After conducting a quantitative and qualitative content analysis of the transcripts of the Lithuanian Parliament, two types of the rhetoric of drugs were identified: *control and punishment* rhetoric and *prevention and treatment* rhetoric. The main topics of the *control and punishment* rhetoric were related to drug control, punishment for drug possession and war on drugs. The main topics of the *prevention and treatment* rhetoric included drug education and prevention programs, and treatment for the dependency on illicit drugs. The analyzed data demonstrated that the *control and punishment* rhetoric was dominant. The word "drugs" was found in 227 context units (the length of a context unit was 120 words). The *control and punishment* rhetoric was found in 218 context units, *prevention and treatment* rhetoric, in 166 context units.